

Leksikalna podoba *veselja* v slovenskem jeziku (na primeru gradiva iz Pleteršnikovega slovarja in SSKJ)

INES VORŠIČ

Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor, Slovenija
ines.vorsic@um.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.5.2026.14>

ISBN 978-961-299-173-9 (pdf; Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

ISBN 978-961-6320-62-7 (pdf; Slavistično društvo Maribor)

Veselje je intenzivno in prijetno čustvo, ki pozitivno vpliva na odnose z drugimi ljudmi, hkrati pa nas z drugimi pomembno povezuje tudi jezik, zato v prispevku raziskujemo, kako se *veselje* odraža v slovenskem jeziku. S posebnim ozirom na besedotvorno raven se posvečamo besedotvorni morfemizaciji in stopenjskosti tvorjenk, motiviranih iz izhodiščnega netvorjenega pridevnika *vesel* v Pleteršnikovem slovarju in SSKJ.

Ključne besede: veselje, slovenski jezik, leksika, besedotvorje, slovar, Maks Pleteršnik

Happiness (i.e. joy) is an intense and pleasant emotion that positively influences relationships with others. At the same time, language plays an important role in connecting people; This paper, therefore, examines how *joy* is reflected in the Slovene language. With focus being on word-formation, the study zeros in on word-formational morphemization and the gradability of derived forms motivated by the non-derived base adjective *vesel* ("joyful") in Pleteršnik's Dictionary and the SSKJ.

Keywords: happiness (joy), Slovene language, lexicon, word formation, dictionary, Maks Pleteršnik

Uvod

Veselje je intenzivno in prijetno čustvo, ki nas prevzame, ko dosežemo ali doživimo kaj, kar nam je ljubo in pomembno. Veselje se odraža v (na)smehu

in živahnosti, na ta način pa pozitivno vpliva tudi na povezovanje in odnose z drugimi ljudmi. Ker je tisto, kar nas pomembno povezuje z drugimi, tudi jezik, se v prispevku osredinjam na to, kako se *veselje* odraža v slovenskem jeziku. Čustva so v svojem bistvu abstraktne narave in so v jeziku pogosto konceptualizirana s pomočjo metafore, ki pa je po Lakoffu in Johnsonu (1980) kot jezikovni izraz mogoča ravno zato, ker obstaja v konceptualnem sistemu posameznika. Metafore, s katerimi lahko izražamo čustva in občutke, so tako v svojem bistvu konceptualne metafore (Kobal Grum 2021: 113). Raziskati *veselje* z vidika konceptualne metafore, ki je pomemben segment ubesedovanja čustvenih stanj, bi bilo vsekakor zanimivo, vendar pa je moj namen prispevka drugačen. Zanima me namreč, kako se leksem *veselje* obnaša na besedotvorni ravni, pri tem pa sta mi gradivno izhodišče Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* (1894/1895) in *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (v nadaljevanju SSKJ). V prispevku tako predstavljam raznoliko slovarsko besedišče, povezano s čustvom veselja, a se pri tem omejujem na besedotvorno strukturo – posvečam se besedotvorni morfemizaciji in stopenjskosti tvorjenk, ki so motivirane iz izhodiščnega netvorjenega pridevnika *vesel*. Pri tem izhajam iz teoretičnega razumevanja tvorjenke kot pretvorbene variante določene strukturne oz. funkcijske skladenjske enote (Vidovič Muha 2011) in besedne družine kot skupine besed, ki imajo vse isti koren (Toporišič 2000: 116), oz. združbe tvorjenk, ki so medsebojno povezane na podlagi skupnega korena (Stramljič Breznik 2004a, 2004b).

O čustvih

Čustva so kompleksen psihofiziološki fenomen, ki prežema in kroji vsakodnevno življenje slehernega človeka. Čustva namreč vplivajo na kognitivno delovanje, motivacijo in vedenje posameznika (Smrtnik Vitulić 2009), obenem pa je prepoznavanje in razumevanje tako lastnih čustev kot čustev drugih pomembno za vzpostavljanje in uravnavanje socialnih odnosov (Grosbras idr. 2018), saj čustveni izrazi skupaj z vedenjem, ki ga čustva motivirajo, olajšajo prepoznavanje in dožemanje doživljanja osebe, to pa omogoči, da se druge osebe ustrezno odzovejo. Glede na vrednostni vidik se čustva delijo na pozitivna (prijetna oz. ugodna) in negativna (neprijetna oz. neugodna), upoštevajoč intenzivnost na močna in šibka čustva, z aktivnostnega vidika pa na aktivna (vzbujajoča) čustva, ki jih usmerja simpatično živčevje, in mirna (pomirjajoča), ki jih vodi parasimpatično

živčevje (Kompore idr., 2005). A kot poudarja Smrtnik Vitulić (2009), so vsa čustva, torej pozitivna in negativna, na splošno koristna, saj omogočajo prilagoditev na situacijo, ki jo človek dojema kot zanj pomembno. Po Milivojeviću (2018) se negativna čustva pojavijo, kadar posameznik oceni, da nekaj ogroža njegove vrednote, pozitivna čustva pa tedaj, ko oseba presodi, da je dogajanje skladno z njegovimi vrednotami.

Čustva kot skupek različnih procesov in stanj, ki izražajo človekov vrednostni odnos tako do okolja kot do sebe, omogočajo tudi različne ravni analize. Raziskovanju čustev se tako posvečajo najrazličnejše znanstvene discipline, iščejo odgovore na vprašanja, kot so, koliko čustev poznamo, kako jih prepoznavamo in se nanje odzivamo, kako jih nadziramo, kako jih izražamo in ne nazadnje tudi, kako jih ustrezno poimenujemo. Prav zaradi heterogenosti je definiranje čustev zapleteno in posledično obstaja tudi več klasifikacij primarnih (in sekundarnih) čustev, večkrat izpostavljena pa je klasifikacija Paula Ekmana (1970), utemeljitelja niza šestih osnovnih čustev, ki so univerzalna za vse ljudi in prepoznavna v različnih družbah ter kulturah; to so veselje, žalost, strah, jeza, presenečenje in gnus. Osnovna čustva so biološko utemeljena in se torej odražajo z značilnimi izrazi na obrazu ter fiziološkimi odzivi (Piskač in Marinčič 2024), elementarna čustvena pismenost pa se začne z razvojem sposobnosti besednega izražanja – že v otroštvu, ko otrok različna čustva prepozna in o njih govori z drugimi (Milivojević 2018: 243). Prav besedišče je torej tisto, kar določa raven ozaveščenosti o čustvih.

Veselje se opredeljuje kot močno, a vendar kratkotrajno čustvo, ki vznikne kot intenziven odziv posameznika, kadar doseže kak pomemben cilj (Kovačev, 2004) oz. se mu uresniči katera od pomembnih želja (Milivojević 2018). Utemeljitev psihologije so skladne s slovarskimi razlagami samostalnika *veselje*, ki ima po SSKJ več pomenov, po prvem slovarskem pomenu pa zaznamuje 'stanje prijetne vznemirjenosti, ki se izraža v smehu, petju, živahnosti' oz. v drugem slovarskem pomenu 'prijetno duševno stanje, ki se izraža v vedenju, odnosu do življenja'. Če se na tem mestu usmerim na besedotvorno teorijo, pa je samostalnik *veselje* tvorjena beseda, izpeljana iz podstavnega netvorjenega pridevnika *vesel*. Ta je lastnostni pridevnik slovanskega izvora (Snoj 2015), ki zaznamuje človekovo duševno oz. čustveno razsežnost v smislu, da je (po SSKJ) 'v stanju veselja', 'občuti veselje, zadovoljstvo ob čem', oz. zaznamuje tisto, kar človeku povzroča 'veselje, zadovoljstvo'. Slovarske razlage pomenov netvorjenega pridevnika *vesel* v SSKJ se tako v temelju nanašajo na čustvo, ki ga poimenuje iz pridevnika tvorjeni samostalnik *veselje*.

Veselje v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (1894/1895)

V nadaljevanju je predstavljeno besedje, tvorjeno iz pridevnika *vesel* in vključeno v Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* (1894/1895), ki je že močno zasidran v slovensko kulturno in jezikovno zavest (Furlan 2024: 12), saj predstavlja bogat leksikalni fond in je, kot poudarja Trojar (2024: 58), neizčrpen vir dragocenih podatkov o različnih plasteh slovenskega jezika do konca 19. stoletja. Kot slovaropisec si je Maks Pleteršnik prizadeval v slovar zajeti čim popolnejši besedni zaklad slovenskega jezika z nabranim gradivom iz knjig od najstarejšega do najnovejšega časa in tudi iz vseh narečij (Stramljič Breznik 2024: 214), pri tem pa je zagovarjal splošno merilo in načelo – sprejeti, kar se v literaturi nahaja in kar narod govori, ter se po možnosti izogibati umetelnemu tvorjenju brez potrditve v rabi in hkrati pretiranemu prevzemanju (Žele 2024: 200).

Besedna družina pridevnika *vesel* v Pleteršnikovem slovarju

Za nabor ustreznega gradiva v elektronski verziji Pleteršnikovega slovarja sem uporabila iskalni pogoj **vesel**. Dobila sem prikaz 60 zadetkov, s seznama pa izločila devet iztočnic,¹ ki so pomensko vezane na leksem *veslo*. Besedna družina nemotiviranega pridevnika *vesel* v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (1894/1895) tako zajema 50 višjestopenjskih tvorjenk, ki so našteje po načelu abecednega reda:²

naveselíti se, -ím se, vb. pf. sich satt freuen.

nevesēl, -ēla, adj. nicht freudig, unfroh, unlustig, freudlos.

nevesēlje, n. die Unlust, Mur., Cig., Jan.

nevesēlost, f. die Unlust, die Freudlosigkeit.

¹ Izločene iztočnice: *brezvésəln*, adj. ruderlos, Cig.; *četrrovésəln*, -səlna, adj. vierruderig, Cig.; *četrrovésəlnica*, f. ladja č., der Vierruderer, Cig.; *enovésəln*, -səlna, adj. einrudrig, Cig.; *stovésəln*, adj. hundertruderig, Cig.; *stovésəlnat*, adj. hundertruderig, Cig.; *trivésəln*, adj. dreirudrig, Cig.; *vésəltce*, n. dem. veslo; das Ruderchen.; *vésəlnik* 2., m. der Stiel des langen Ruders an einem Floße, Savinska dol.

² Maks Pleteršnik (1894/1895): *Slovensko-nemški slovar*; www.fran.si, dostop 18. 9. 2025.

obveselitelj, m. der Erfreuer, der Tröster, ogr.-Valj. (Rad), Raič (Nkol.).

obveseliti, -ím, vb. pf. erfreuen, Mur., Cig., ogr.-C.; o. se, = razveseliti se, Trub., Kast.; kmetje se jih niso obveselili, LjZv.; obveselil se je vesoljni svet, Cv.

obveseljiv, -íva, adj. erfreuend, erfreulich, Mur.; mili, dobrotljivi, obveseljivi, kakor solnce, Ravn.

oneveseliti, -sêlim, vb. pf. ein Unlustgefühl erregen: o. koga, se, Cig. (T.).

oveseliti, -ím, vb. pf. erfreuen, Mur., Cig., Jan., Dalm.; aufheitern, erheitern, Cig., Jan.

oveseljénje, n. das Erfreuen, Slom.

oveseljeváti, -ûjem, vb. impf. ad oveseliti, Mur., Jan.

povesêĭk, -ĭka, m. der Trostgrund, V.-Cig.

poveseliti, -ím, vb. pf. 1) erfreuen; einen Trost geben, Mur., Cig.; p. koga v nalogi, Jap. (Sv. p.); — 2) p. se, sich ein wenig der Freude hingeben; sich einen guten Tag machen, Cig.

poveseljáčiti, -âčím, vb. pf. eine Zeitlang lustig leben, Let.

poveseljénje, n. die Erfreung, der Trost, Jap., Vrt., Burg.

poveseljeváti, -ûjem, vb. impf. ad poveseliti, Mur., Cig.

povesêĭnik, m. der Erfreuer, Valj. (Rad).

prevesêĭ, adj. zu froh; — überaus froh; freudenvoll.

razvesêĭn, -ĭna, adj. erfreulich, Mur., SIN.

razveselitelj, m. der Erfreuer, kajk.-Valj. (Rad).

razveseliteljica, f. die Erfreuerin, kajk.-Valj. (Rad).

razveselitov, -tve, f. die Erfreung, Cig.

razveseliti, -ím, vb. pf. erfreuen; prijetna novica me je razveselila; erheitern, lustig machen; vino ga še razveseli; r. se, von Freude erfüllt werden; r. se koga, česa.

razveseljávati, -am, vb. impf. = razveseljevati, ogr.-Valj. (Rad).

razveseljêvânje, n. das Erfreuen; die Ergötzung, die Belustigung(en).

razveseljeváti, -ûjem, vb. impf. ad razveseliti; erfreuen, ergötzen; — erheitern; vino razveseljuje človeško srce.

razveseljevâv, -vca, m. der Erfreuer, Cig.

razveseljiv, -íva, adj. erfreulich, Mur., C., Levst. (Pril.).

vesêĭ, -êĭa, adj. froh, fröhlich, lustig, freudig; vesela igra, das Lustspiel, Cig., Jan., nk.; v. biti česa, mit einer Sache Freude haben; nismo ga nič veseli, wir sind über ihn gar nicht erfreut.

vesēl̥an, -lna, adj. = vesel, Guts., Mur.

veselēti, -ím, vb. impf. = veseliti: veselelo bi me, Dol., Podnanosci-Erj. (Torb.).

veselica, f. 1) die Vergnügung, die Unterhaltung; — 2) = narodna erotična pesem, Gor.

veselišče, n. der Vergnügungsort, C., LjZv., nk.

veselitelj, m. der Erfreuer, ogr.-C.

veseliti, -ím, vb. impf. freuen, Freude machen; to me veseli; veseli me, da si prišel; nič ga ne veseli nauk; — v. se, sich freuen; ne veseli se vselej ta, kateri se smeja, Kast.; v. se česa, sich auf etwas freuen; Bliža se železna cesta, Nje se, ljub'ca, veselim, Preš.; v. se nad čim, sich über etwas freuen: nad drugih veseljem se veseliti, Ravn.

veseljáčiti, -áčim, vb. impf. lustig, vergnügt leben, Let., SIN.

veselják, m. ein lustiger Geselle, der Lebemann.

veseljce, n. dem. veselje; eine kleine Freude, Ravn.

vesélje, n. die Freude; srpi šume, da jih je veselje (dass es eine Freude ist), Ravn. (Abc.); — das Vergnügen: nedolžno veselje si privoščiti; tudi: veseljé, Cv.; veseljè, Valj. (Rad).

veseljiv, -íva, adj. erfreulich, Jan. (H.).

vesēlka, f. kravje ime, Kr.-Valj. (Rad).

veselník 1., m. der Erfreuer, der Tröster, C.

vesēlnost, f. die Freudigkeit, Guts., Mur.; die Freude, ogr.-Valj. (Rad).

veseloígra, f. = vesela igra, das Lustspiel, Jan., nk.; — prim. češ. veselohra.

veselosrčēn, -čna, adj. frohsinnig, Cig.

veselosrčje, n. der Frohsinn, Cig. (T.).

vesēlost, f. die Fröhlichkeit, die Lustigkeit, die Vergnügtheit; tudi: veselôst, Dict.

veselovânje, n. das Vernügen, C., Guts. (Res.).

veselováti se, -ûjem se, vb. impf. fröhlich sein, sich unterhalten, C.

zaveselíti se, -ím se, vb. pf. von Freude ergriffen werden, LjZv.

zveselíti, -ím, vb. pf. erfreuen; nobena reč jih ne more zveseliti, Dalm.; vino zveseli srce človeku, Met.; — (nam. vzv-).

Abecedno urejen seznam iz slovarja je mogoče prestrukturirati v stopenjski prikaz besedne družine. Tvorjenke so tako prikazane glede na stopnjo tvorbe s pomiki v desno glede na iztočnico, znotraj posamezne stopnje tvorbe pa je upoštevana abecedna razvrstitev. Tvorjenke so členjene na

podstavni in obrazilni del, obrazilni del je v krepkem tisku, ob tvorjenki pa je s krajšavo zapisana besedna vrsta.

Preglednica 1: Besedna družina pridevnika *vesel* v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (1894/1895)

<i>vesel</i>	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja	5. stopnja
	ne-vesel prid.				
		nevesel- ost sam.			
	pre-vesel prid.				
	vesel- en prid.				
		veseln- ost sam.			
	vesel- eti glag.				
	vesel- ica sam.				
	vesel- išče sam.				
	vesel- iti (se) glag.				
		na-veseliti se glag.			
		ob-veseliti glag.			
			obvesel- itelj sam.		
			obvese- ljiv prid.		
		one-veseliti (se) glag.			
		o-veseliti glag.			
			oveselj- enje sam.		
			oveselj- eva-ti glag.		
		po-veseliti (se) glag.			
			povesel- ek sam.		
			poveselj- enje sam.		
			poveselj- eva-ti glag.		
			povesel- nik sam.		
		raz-veseliti (se) glag.			
			razvesel- en prid.		
			razvese- ljiv prid.		

<i>vesel</i>	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja	5. stopnja
			razvesel- itelj sam.		
				razveselitelj- ica sam.	
			razvesel- itev sam.		
			razveselj- ava-ti glag.		
			razveselj- eva-ti glag.		
				razveselj- ev-anje sam.	
				razveselj- avec sam.	
		vesel- itelj sam.			
		veselj- iv prid.			
		vesel- nik sam.			
		vesel- ova-ti se glag.			
			veselov- anje sam.		
		za -veseliti se glag.			
		z -veseliti glag.			
	vesel- jak sam.				
		veseljač- iti glag.			
			po -veseljačiti glag.		
	vesel- je sam.				
		ne -veselje sam.			
		veselj- ce sam.			
	vesel- ka sam.				
	vesel- ost sam.				
	vesel- o -igra sam.				
	vesel- o -srč- en prid.				
	vesel- o -srč- je sam.				

Preglednica 1 in v nadaljevanju preglednica 2 prikazeta tvorbeno strukturo in obseg besedne družine pridevnika *vesel*, kot jo izkazuje slovarsko urejeno besedje Maksa Pleteršnika. Iz izhodiščnega pridevnika *vesel* je tvorjenih 50 tvorjenk. Daleč najproduktivnejša je tvorba navadnih izpeljank, ki jih je skupaj 33. Najvišja stopnja tvorbe je četrta stopnja, ki jo uresničujejo navadni samostalniški izpeljanki s pomenom dejanja, *razveseljevanje*, in vršilca dejanja, *razveseljevalec*, ter feminativ *razveseliteljica*. Sledijo sestavljenke, ki imajo v besedni družini 12 potrditev, v manjši meri pa so zastopane modifikacijske izpeljanke – manjšalnica *veseljce* in feminativ *razveseliteljica*, podredne medponsko-priponske zloženke – pridevnik *veselosrčen* in samostalnik *veselosrčje*, ter z eno potrditvijo samostalniške medponske zloženke – *veseloigra*. Kot zanimivost velja izpostaviti pridevnik *vesel-en*, kjer je pridevniški podstavi *vesel-* dodana pripona *-en* kot najpogostejše pridevniško priponsko obrazilo v slovenščini, a tu pravzaprav ne gre za besedotvornopomensko kategorizacijo, temveč za jasnejšo uvrstitev besede med pridevniki (Legan Ravnikar 2008/2009). Omogoča pa pridevnik *veselen* tudi višjestopenjsko samostalniško izpeljanko s pomenom lastnosti *veselnost*. Sicer je zanimiva še samostalniška izpeljanka *veselka*, saj v Pleteršnikovem slovarju preberemo, da gre za kravje ime (*Kr.-Valj. (Rad)*). Pozornost pritegne tudi samostalnik *poveselek* z besedotvornim pomenom rezultata dejanja, pa tudi samostalnik *veselnik*, ki ga gre razumeti kot sinonim samostalniške izpeljanke *razveseljevavec*. Sopomenska sta tudi glagola *veseleti* in *veseliti*, prav tako tudi glagola *razveseljavati* in *razveseljevati*.

Preglednica 2: Besedna družina pridevnika *vesel* v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (1894/1895) glede na stopnjo tvorbe in besedotvorno vrsto

	In	Im	Zm	Zm.-p./	Se	Skupaj
1. stopnja	9	0	1	2	2	14
2. stopnja	7	1	0	0	9	17
3. stopnja	15	0	0	0	1	16
4. stopnja	2	1	0	0	0	3
5. stopnja	0	0	0	0	0	0
	33	2	1	2	12	50

Veselje v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*

Kakor je zapisala Metka Furlan (2024: 13), predstavlja slovar Maksa Pleteršnika »leksikološki in leksikografski steber, na katerega so se opirali in se še opirajo raziskovalci slovenskega jezika, nanj so se naslanjali slovenski slovarji, najsi prinašajo knjižno ali pa narečno leksiko«. Besedje iz Pleteršnikovega slovarja je bilo konzultirano tudi pri določanju in sprejemanju iztočnic za *Slovar slovenskega knjižnega jezika* in je bil tudi opora pri naglasnih, oblikoslovnih, pomenskih in drugih obdelavah v njegovih slovarskih sestavkih (Jakopin 1994: 413, v Furlan 2024: 13). Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* (1894/1895) tako posredno živi tudi v SSKJ. In v nadaljevanju preverjam, katere iztočnice (in podiztočnice) ob iskalnem pogoju **vesel** izpričuje druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja SSKJ, ki zajema besedje z opisi pomenov, uveljavljenih zlasti v zapisanih besedilih v obdobju od 2. polovice 19. stoletja do leta 2013.

Besedna družina pridevnika *vesel* v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*

Tudi za nabor ustreznega gradiva v SSKJ (2018) je bil uporabljen iskalni pogoj **vesel**, ki je dal 46 zadetkov. Z dobljenega seznama iztočnic sem izločila pet iztočnic, ki sodijo v besedno družino samostalnika *veslo*.³ Pri tem je treba upoštevati, da so v SSKJ⁴ nekatere besede oz. leksikalne enote dodane kot podiztočnice na koncu slovarskih sestavkov. Besedna družina pridevnika *vesel* v SSKJ tako dejansko zajema skupaj 48 višjestopenjskih tvorjenk, na tem mestu (kakor v slovarju) abecedno razvrščenih:⁵

³ Izloženo s seznama iztočnic v SSKJ: **dvóvêseln** -a -o [dvovesələn in dvovesəlŋ] prid. (ô-ê) ki ima dve vesli: dvoveselni čoln; **ênovêseln** -a -o [enovesələn in enovesəlŋ] prid. (ê-ê) ki ima eno veslo: enoveselni čoln; **vêseln** -a -o [vesələn in vesəlŋ] prid. (ê) nanašajoč se na veslo: potisniti veslo skozi veselno luknjo / veselni drog splavarsko veslo, splavarski drog; **vêselnica** -e [vesəlница] ž (ê) veslača: jadrnice in veselnice; **vêselnik** -a [vesəlŋik tudi vesəŋŋik] m (ê) nar. splavarsko veslo, splavarski drog: z močnimi rokami so vodili veselnike.

⁴ To so: a) pri pridevniku pogostejše rabljeni iz njih izpeljani pravi prislovi ter samostalniška in z njo samostalniško-prislovna raba; b) pri glagolu povratni glagoli s posebnimi pomeni in pogostejše rabljeni deležniki ter iz teh izpeljani prislovi; c) pri drugih iztočnicah samostalniška, pridevniška ali kakšna druga posebna raba.

⁵ *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, www.fran.si, dostop 18. 9. 2025.

naveselíti se -ím se dov., navesélil se (ī í)

v veselju, veseljenju doseči veliko mero: na izletu so se naveselili; ob prostih dnevih se je lahko naveselil z njo

naveseljáčiti se -im se dov. (á â)

ekspr. zadovoljiti svojo potrebo, željo po veseljačenju: s prijatelji se je naveseljačil

nèrazveseljív -a -o prid. (ě-ī ě-í)

ki ne razveseli, ne razveseljuje: nerazveseljiva novica / evfem. stanje je nerazveseljivo slabo

nèvesél -a -o [neveseu] prid. (ě-ě)

1. ki mu manjka veselosti, dobre volje: mrk, nevesel človek je / pesn. neveselo srce; neveselo življenje / knjiž., ekspr. ko je izgubil mater, je postajal vedno bolj nevesel žalosten, potr

// ki ne vsebuje, izraža veselja, zadovoljstva: nevesel nasmeh; nevesela pesem

// knjiž., ekspr. ki ne povzroča veselja, zadovoljstva: nevesel dogodek; nevesela novica

● opisovati kaj v neveselih barvah negativno

2. evfem. slab, nezadovoljiv: biti v neveselem položaju

nèvesélo prisl.:

neveselo se smejeti; neveselo razpoložen

obveselíti -ím dov., obvesélil (ī í)

zastar. razveseliti: vsakega je obveselil z majhnim darom; njegovega obiska se je zelo obveselila

oveselíti -ím dov., ovesélil (ī í)

star. razveseliti: z darilom jo je zelo oveselil; obiska se je oveselila / pogovor mu je pregnal žalost in ga oveselil

oveseljèn -êna -o:

pa so le prišli, reče oveseljen; njen oveseljeni obraz se je v hipu spremenil

poveselíti se -ím se dov., povesélil se (ī í)

krajši čas veseliti se: pustili so jo, da se je poveselila daril, preden se je začela slovesnost

// pozabavati se: rad se poveseli; poveselila sta se med mladimi ljudmi / prišel se je malo poveselit

poveseljáčiti -im dov. (á â)

krajši čas veseljačiti: večkrat sta skupaj poveseljačila / malo mora poveseljačiti

prevesél -a -o [preveseu] prid. (ě)

1. preveč vesel: prevesel in lahkomišeln človek / prevesela pesem za tako resno priložnost

2. ekspr. zelo vesel: prinesla mu je preveselo novico

preveseljáčiti -im dov. (á â)

nav. ekspr. prebiti, preživeti v veseljačenju: spominjal se je dni, ki jih je preveseljačil; ostanek noči je preveseljačil pri sosedu

razveselíti -ím dov., razvesélil (ī í)

narediti, povzročiti, da postane kdo vesel: skušal jo je razveseliti; tvoje pismo me je razveselilo; z darilom ga je zelo razveselil / ekspr. pesem mu je razveselila srce

razveselíti se

postati vesel: novice se ni razveselil; prijatelja se je od srca razveselil / ekspr. ob teh besedah se mu je obraz razveselil

razveseljèn -êna -o:

razveseljeni prijatelji; bila je videti zelo razveseljena

razveseljévalec -lca [razveseljévaŭca] m (â)

knjiž. kdor razveseljuje: bil je dober igralec in razveseljevalec občinstva

razveseljévalka -e [razveseljévaŭka tudi razveseljévalka] ž (â)

knjiž. ženska, ki razveseljuje: razveseljévalka srca

razveseljévánje -a s (â)

glagolnik od razveseljévati: razveseljevanje otrok z igračami in knjigami / razveseljevanja je iskal v pijači

razveseljéváti -újem nedov. (á û)

delati, povzročati, da postane kdo vesel: razveseljévati otroke / ekspr. ptičje petje mu je razveseljevalo uho

razveseljéváti se star.

zabavati se: družba se je razveseljevala na vrtu

razveseljújóč -a -e:

razveseljujoče igre; srce razveseljujoče petje

razveseljív -a -o prid. (ī í)

ki razveseli, razveseljuje: razveseljív uspeh; ta novica je zelo razveseljíva

vesél -a -o [veseŭ] prid., veselêjši (ê)

1. ki je v stanju veselja: skupina veselih otrok; od tistega dne ni bil več vesel; vesel je prepeval in vriskal; vesel je bil, da bi plesal; vesela družba ni hotela domov / evfem. ponoči ste bili malo preveč veseli hrupni

// ki je večkrat, rad v stanju veselja: tod živijo veseli ljudje; bil je vesel otrok / človek vesele narave / veseli Dolenjci / veselo mesto mesto z bogatim zabavnim življenjem

// ki izraža, kaže veselje: veseli glasovi otrok; vesel pogled, smeh; veselo petje, ukanje

2. v povedni rabi ki občuti veselje, zadovoljstvo ob čem

a) z roditeljikom: vesel je bil darila, pozdravov; otroško je vesel pohvale; zelo je vesel smuči / vesel je bil gostov bili so mu dobrodošli / ta človek je vesel

življenja rad živi

b) z odvisnim stavkom: bil je vesel, da ga je našel; vesel je, kadar se more z njim pogovoriti / vesel bodi, da si zdrav zadovoljen; vesel mora biti, da ima kaj jesti; vesel je, če lahko komu pokaže svojo zbirko rad jo pokaže

3. ki povzroča veselje, zadovoljstvo: vesel spomin; sporočiti veselo novico; pogovarjati se vesele reči / vzeti kaj z vesele strani

// poln veselja, prijetnega: to so bili veseli časi; imel je veselo mladost; čaka ga vesela prihodnost / vesela zabava; pokvariti veselo razpoloženje / kot voščilo želimo vam vesele praznike

// ki je zabavne, lahkotne vsebine: vesele pesmi; vesela zgodba / vesele besede

4. ekspr. lahkotno se premikajoč, živahen: veseli metuljčki; vesele ribice / veseli oblaki, studenci; veseli plameni / stopati z veselim korakom

5. ekspr. svetle barve, živo pisan: veseli puloverji; veselo cvetje na oknih; griči z veselim zelenjem oklepajo dolino / plašči veselih barv

// svetel, bleščeč: vesela mesečina; veselo junijsko sonce

6. z oslabljenim pomenom poudarja pomen samostalnika, na katerega se nanaša: praznovati veseli pust; minila je vesela mladost; prišla je vesela pomlad; z veselim upanjem obrezovati trto

● ekspr. pripravljati se za veseli dan poroko, svatbo; ekspr. čestitati za veseli dogodek rojstvo otroka; zastar. napisal je dve veseli igri veseloigri; knjiž. veselo oznanilo evangelijske; star. to mu je dal iz veselega srca rad; veselega človeka ima še bog rad veseli, dobrovoljni ljudje so zelo priljubljeni

vesélo

prislov od vesel: veselo skakati, se smejati; veselo žareče oči

// v povedni rabi izraža veselo razpoloženje: pri sosedovih bo zvečer veselo; ni tako veselo, kot se zdi

● star. veselo je gledati ljudi, kako plešejo prijetno; veselo mi je postalo pri duši občutil sem zadovoljstvo

veséli -a -o sam.:

tudi najbolj veseli so utihnili; povej kakšno veselo šalo; pog. zapojmo eno veselo veselo pesem

veselica -e ž (í)

zabavna prireditev s plesom, pri kateri se toči pijača: prirediti veselico; iti na veselico; igrati, plesati na veselici / gasilska, vaška, vrtna veselica; veselica s srečelovom

// ekspr. zabava, pogostitev: dekleta so napravila fantom veselico / dnevi brezskrbnih veselici

veseličen -čna -o prid. (î)

nanašajoč se na veselico: veselični prostor / veselična godba

veselička -e ž (í)

1. ekspr. manjšalnica od veselica: najprej bo kulturna prireditev, nato pa še veselička

2. evfem. žensko spolovilo: skrila je veseličko pod krilce

veselišče -a s (i)

knjiž. prostor, kjer se kdo veseli, zabava: zidanica je bila pozimi veselišče / spremeniti gledališče v veselišče / vrtiljak v veselišču zabaviščnem parku; mestna veselišča zabavišča

veseliščen -čna -o (i)

pridevnik od veselišče: veseliščni čolni

veselíti -ím nedov. (i í)

1. delati, povzročati, da je kdo vesel: pogled na bela pobočja jih veseli; vsa slava, ki jo je dosegel, ga ne veseli več; uspehi otrok starše veselijo / povedal je, kaj ga na njih, pri njih najbolj veseli

// s smiselnim osebkom v tožilniku, z odvisnim stavkom izraža pozitiven čustveni odnos do česa: veseli nas, da delo napreduje; od srca, v resnici ga veseli, da so se pobotali / veselilo bi me, če bi se o tem lahko kdaj pogovorili želim si, da bi se / kot vljudnostna fraza: veseli nas, da ste nas počastili z obiskom; veseli me, da vas vidim

// v medmetni rabi izraža pozitivno mnenje, soglašanje: jutri grem na Triglav.

Me veseli / kot vljudnostna fraza ob pohvali lepo smo se imeli pri vas. Me

veseli; kot vljudnostna fraza pri predstavljanju Janez Koren. Me veseli

2. vzbujati pozitiven odnos, zaradi katerega se zdi kaj, ukvarjanje s čim prijetno, zaželeno: kmetovanje, poklic ga veseli; veseli ga zgodovina / pijača ga ne veseli več ne čuti več potrebe po njej; goji različno sadje, veselijo ga zlasti jabolka najbolj se ukvarja z njimi

- ne veseli me iti v takem vremenu od doma ne grem rad, ne želim iti

veselíti se

1. biti v stanju veselja: ljudje se veselijo ali jokajo; vsi so veseli, veselite se še vi / ekspr. z njim se veseli, kar živi

// delati stvari, ki vzbujajo, izražajo veselo razpoloženje: gledal je otroke, kako se veselijo na travniku; veseliti se s sosedi v zidanici; hrupno se veseliti

2. biti v stanju prijetnega pričakovanja česa: veseli se počitnic; veseliti se pomladi, potovanja; veseli se, da se bo peljala z njim

// imeti pozitiven čustveni odnos do česa: veseli se napredka; veseli se tujega uspeha; od srca se veseli lepe knjige; daril se veseli kot otrok

● ekspr. še danes se veseli čvrstega zdravja je zdrav; bibl. veseliti se z veselimi in jokati z jokajočimi; ekspr. prezgodaj si se veselil kar si pričakoval, se ni izpolnilo

veselēč -ēča -e:

jadrali so, veseleč se, da so si rešili življenje; veseleča se družba

veseljáčenje -a s (ā)

glagolnik od veseljačiti: uživati v veseljačenju; predpustno veseljačenje; želja po veseljačenju

veseljáčiti -im nedov. (á â)

veselo popivati, lahko se zabavati v družbi: s prijatelji je veseljačil pozno v noč; v hotelu so hrupno veseljačili

veselják -a m (á)

1. kdor veseljači: veseljaki so popivali cele noči; petje veseljakov
2. (po naravi) vesel človek: bil je veseljak in dober delavec; veseljaki in čemerneži

veseljákinja -e ž (á)

1. ženska, ki veseljači: opita veseljakinja
2. (po naravi) vesela ženska: ker je veseljakinja, jo imajo povsod radi

veseljáški -a -o prid. (á)

nanašajoč se na veseljake: veseljaška skupina / veseljaško življenje / ekspr. veseljaški otroci hrupno veseli

veseljáštvó -a s (â)

veseljaško življenje: kljub pomanjkanju so se vdajali veseljaštvu; lahko miselno veseljaštvo

vesêlje -a s (é)

ekspr. manjšalnica od veselje: vsak človek ima svoje veselje / napraviti komu veselje

vesêlje -a s (é)

1. stanje prijetne vznemirjenosti, ki se izraža v smehu, petju, živahnosti: vso družbo je zajelo veselje; ekspr. nalesti se veselja od tovarišev; prepustiti se veselju; spodbujati k veselju / ekspr. to je bilo veselje, ko so se srečali
// izražanje te vznemirjenosti: veselje se je sprevrglo v divjanje; vsepovsod vlada veselje; ekspr. mesto hrumi od veselja; hrupno, praznično veselje; trenutki veselja / na vrtu se je začelo razvijati ljudsko veselje; opustiti ponočno veselje veseljačenje
2. prijetno duševno stanje, ki se izraža v vedenju, odnosu do življenja: prinesiti komu veselje in mir; ekspr. veselje kar kipi v njem; živeti v sreči in veselju; vir veselja / ekspr. v tej deželi je doma, prebiva veselje so ljudje veseli / ekspr. veselje mu je sijalo iz oči; njegov nasmeh je poln veselja
// čustvo, ki ga povzroči kaj ugodnega, zaželenega: ob pogledu na otroke ga je prevzelo veselje; ni jim maral greniti veselja; pokazati veselje nad darilom; jokati, vzklikati od veselja; ekspr. kar sije, se topi od veselja zelo je vesel; čisto, ekspr. neizmerno veselje; solze veselja / z učenjem jim dela veselje; ima veselje, če jih lahko spre; z igračo je otroku naredil veliko veselje ga je zelo razveselil; to mi je v veliko veselje
3. kar ima kdo rad, mu je prijetno: pravljice so otroško veselje; vsak človek ima kakšno veselje; ne kratite mu veselja, da hodi v hribe / pripraviti komu veselje razveseliti ga / ekspr. oblaki so prinašali dež namesto zimskega veselja snega
// v povedni rabi, z nedoločnikom izraža prijetnost dejanja, ki ga izraža

nedoločnik: veselje ga je gledati, kako dela; veselje je hoditi po tako lepih krajih; studenec je hladen, da ga je veselje piti / ima avtomobil, da ga je veselje pogledati ima zelo lep, zelo dober avtomobil

4. pozitiven odnos, zaradi katerega se zdi kaj, ukvarjanje s čim prijetno, zaželeno: razviti, vzbuditi v kom veselje do glasbe, za glasbo; na to šolo se je vpisal iz veselja do kemije / imeti veselje do vrta, za vrt, z vrtom / uredili bodo igrišče, naj ima mladina veselje / slikati iz veselja

// vnema, prizadevnost: veselje, s katerim se je lotil dela, se je izgubljalo / z veseljem prebira njegova dela rad; z veseljem jim je zapel / kot vljudnostna fraza: z veseljem vas pozdravljamo med nami; z veseljem sprejmemo vaše povabilo

// v medmetni rabi, v zvezi z veseljem izraža vljuden sprejem predloga, pritrditev: boste prišli? Z veseljem

5. ekspr., v prislovni rabi, v zvezi da je veselje zelo: vojaki so izurjeni, da je veselje; zdravi so, da je veselje; gre gladko, da je veselje / sedli so na sani in je šlo, da je bilo veselje zelo hitro; napivalo se je, da je bilo veselje dosti; krompir je obrodil, da je bilo veselje obilno, bogato

// zelo dobro: plava, pleše, da je veselje; zapel je, da je bilo veselje / lotila se je gospodinjstva, da je bilo veselje zelo uspešno; plezali so, da je bilo veselje zelo spretno

● otroci ji delajo veselje se razvijajo, ravnajo tako, kot si želi; z njim, nad njim nimam nobenega veselja ni tak, kot si želim; vznes. šel je v nebeško veselje umrl je; ekspr. kratko veselje – dolga žalost; ekspr. vsako tele ima svoje veselje izraža dopuščanje sicer nespametnega, neprimernega govorjenja, ravnanja koga

veseloígra -e ž (ī)

gledališka igra vesele, zabavne vsebine: uprizoriti veseloigro / igrati v veseloigri / veseloigra s petjem in plesom

veseloígrica -e ž (ī)

ekspr. manjšalnica od veseloigra: pisal je duhovite veseloigrice

veselóst tudi veselóst -i ž (ô; ê)

1. lastnost, stanje veselega: hliniti veselost; preiti iz veselosti v zamišljenost; razposajena veselost otrok / veselost prebivalcev vinorodnih krajev / veselost zabav, praznovanja

2. star. veselje: nastala je splošna veselost; čudna veselost je prevzela množico; dnevi veselosti / obšla ga je veselost / oči ji sijajo od veselosti / naša žalost je njegova veselost

veselósten tudi veselósten -tna -o prid. (ô; ê)

nanašajoč se na veselost: veselostni znaki / bil je veselostnega srca

veselošólec -lca m (ô)

kdor se udeležuje vesele šole, osnovnošolskega tekmovanja v znanju: podelili so priznanja veselošolcem; tekmovanje veselošolcev

veselošolski -a -o prid. (ô)

nanašajoč se na veselošolce ali veselo šolo: državni veselošolski prvak;
veselošolska delavnica, prijavnica; veselošolsko tekmovanje

vzveselíti -ím dov., vzvesélil (ī í)

star. razveseliti: rad vzveseli koga / vzveseliti se darila, prijatelja

zaveselíti se -ím se dov., zavesélil se (ī í)

knjiž. razveseliti se: zaveseliti se lepega razgleda / si le prišel, se je zaveselil
prijatelj

zaveseljáčiti -im dov. (á â)

ekspr. z veseljačenjem zapraviti: dediščino je zaveseljačil in zakartal

zveselíti -ím dov., zvesélil (ī í)

razveseliti: darilo ga je zveselilo; zveseliti koga s čim / zveseliti komu srce;

zveseliti se obiska, prijatelja / ob tem prizoru se mu zveseli srce

zveseljèn -êna -o:

zveseljen človek; biti zveseljen

Tudi abecedno urejen seznam iz SSKJ je v spodnji preglednici prestrukturiran v stopenjski prikaz besedne družine na enak način kakor poprej: s pomiki v desno glede na iztočnico, z abecedno razvrstitvijo znotraj iste stopnje, členjeno na osnovni in obrazilni del s krepko označenim obrazilom in zapisom besedne vrste.

Preglednica 3: Besedna družina pridevnika *vesel* v SSKJ

<i>vesél</i>	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja	5. stopnja
	ne -vesel prid.				
		nevesel- o prisl.			
	pre -vesel prid.				
	vesel- i sam.				
	vesel- ica sam.				
		veselič- en prid.			
		veselič- ka sam.			
	vesel- išče sam.				
		veselišč- en prid.			
	vesel- iti (se) glag.				
		na -veselíti se glag.			

<i>vesél</i>	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja	5. stopnja
		ob -veselíti (se) glag.			
		o -veselíti (se) glag.			
			oveselj- en prid.		
		po -veselíti se glag.			
		raz -veselíti (se) glag.			
			razveselj- en prid.		
			razveselj- eva -ti (se) glag.		
				razveseljev- alec sam.	
					razvese- ljeval- ka sam.
				razveseljev- anje sam.	
				razveselj- uj-oč prid.	
			razveselj- iv prid.		
				ne -razveseljiv prid.	
		vesel- eč prid.			
		vz -veseliti (se) glag.			
		za -veseliti se glag.			
		z -veseliti (se) glag.			
			zveselj- en prid.		
	vesel- jak sam.				
		veseljáč- iti glag.			
			na -veseljáčiti se glag.		
			po -veseljáčiti glag.		

<i>vesél</i>	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja	5. stopnja
			pre-veseljáčiti glag.		
			veseljáč-enje sam.		
			za-veseljáčiti glag.		
		veselják-inja sam.			
		veseljáš-ki prid.			
			veseljáš-tvo sam.		
	vesel-je sam.				
		veselj-ce sam.			
	vesel-o prisl.				
	vesel-o-ígra sam.				
		veseloígr-ica sam.			
	vesel-ost sam.				
		veselost-en prid.			
	vesel-o-šól-ec sam.				
	vesel-o-šól-ski prid.				

Besedna družina pridevnika *vesel* v SSKJ zajema 48 višjestopenjskih tvorjenk, najproduktivnejše so navadne izpeljanke, v največji meri tvorjene na prvi, drugi in tretji stopnji tvorbe. Sledijo sestavljenke, najproduktivnejše so glagolske sestavljenke na drugi stopnji tvorbe. Štiri tvorjenke, tri navadne izpeljanke in ena sestavljenka, so na četrti stopnji tvorbe, peto stopnjo tvorbe iz pridevnika *vesel* pa potrjuje le ena uslovarjena tvorjenka, feminativna modifikacijska izpeljanka *razveseljevalka*. Manj produktivne od navadne izpeljave in sestavljanja so tvorjenke, nastale z modifikacijsko izpeljavo (ob feminativu *razveseljevalka* še manjšalnice *veseljce*, *veselička*, *veseloigrica*), s konverzno izpeljavo (*veseli*) in z zlaganjem – uslovarjene so ena samomedpanska zloženka (*veseloigra*) in dve podredni medpansko-priponski zloženci, sicer vezani na podstavno besedno zvezo *vesela šola* – *veselošolec* in *veselošolski*. Teoretično bi bilo sicer mogoče tvorjenko

veselošolski obravnavati tudi kot drugostopenjsko izpeljanko iz tvorjenke *veselošolec*. Nekoliko natančnejša predstavitev sledi ob shemi kombinatorike obrazil v nadaljevanju.

Preglednica 4: Besedna družina pridevnika *vesel* v SSKJ glede na stopnjo tvorbe in besedotvorno vrsto

	In	Ik	Im	Zm	Zm.-p./	Se	Skupaj
1. stopnja	7	1	0	1	2	2	13
2. stopnja	7	0	4	0	0	8	19
3. stopnja	7	0	0	0	0	4	11
4. stopnja	3	0	0	0	0	1	4
5. stopnja	0	0	1	0	0	0	1
	24	1	5	1	2	15	48

Pridevnik *vesel* kot besedotvorni motivant nekoč in danes

Medsebojna primerjava besedne družine pridevnika *vesel* v Pleteršnikovem slovarju in SSKJ pokaže skorajda povsem enako frekvenčno razraščanost besednih družin v enem in drugem slovarju, vendar pa je besedje, ki ohranja kontinuiteto rabe in je zabeleženo v obeh slovarjih (ob izhodiščnem pridevniku *vesel* še 22 tvorjenk), je sledeče: *naveselíti se*, *nèvesél*, *obveselíti*, *oveselíti*, *poveselíti se*, *poveseljáčiti*, *prevesél*, *razveselíti (se)*, *razveseljévânje*, *razveseljévâti (se)*, *razveseljív*, *vesél*, *veselíca*, *veselíšče*, *veselíti (se)*, *veseljáčiti*, *veselják*, *veséljce*, *vesélje*, *veseloígra*, *veselóst/vesélost*, *zaveselíti se*, *zveselíti*. Besedje, zabeleženo samo v slovarju Maksa Pleteršnika: *nevesélje*, *nevesélost*, *obveselítelj*, *obveseljív*, *oneveséliti*, *oveseljénje*, *oveseljévâti*, *povesélak*, *poveseljénje*, *poveseljévâti*, *povesétnik*, *razvesélân*, *razveselítelj*, *razveselíteljica*, *razveselítav*, *razveseljávati*, *razveseljévâvac*, *vesélân*, *veseléti*, *veselítelj*, *veseljív*, *vesélka*, *veselník*, *vesélnost*, *veselosrčân*, *veselosrčje*, *veselovânje*, *veselovâti se*. Besedje, ki je dodatno zabeleženo v SSKJ: *naveseljáčiti se*, *nèrazveseljív*, *nèvesélo*, *oveseljèn*, *preveseljáčiti*, *razveseljèn*, *razveseljéválec*, *razveseljéválka*, *razveseljújóč*, *vesélo*, *veselíčen*, *veselíč-ka*, *veselíščen*, *veselèč*, *veseljáčenje*, *veseljákinja*, *veseljáški*, *veseljášstvo*, *veseloígrica*, *veselósten/vesélosten*, *veselošólec*, *veselošólski*, *vzveselíti*, *zaveseljáčiti*, *zveseljèn*. Tako v Pleteršnikovem času kot danes so z vidika besedotvornih vrst najproduktivnejše

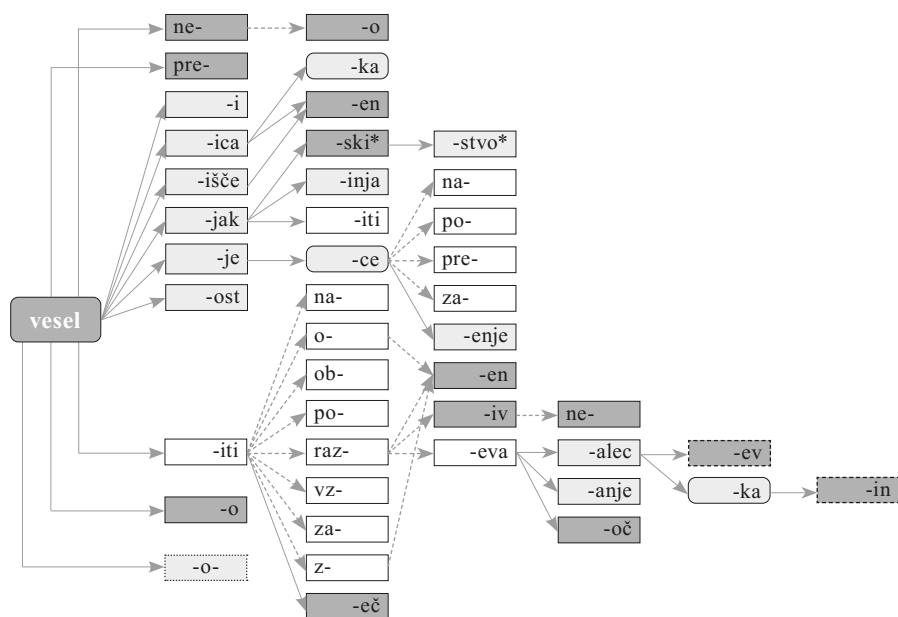
navadne izpeljanke in sestavljenke, manj je v tvorbi iz pridevnika *vesel* modifikacijskih izpeljank in medponskih ter podrednih medponsko-priponskih zloženek. Za razliko od besedne družine *vesel* pri Pleteršniku se v SSKJ pojavi še en primer konverzne izpeljanke (*veseli*).

Kombinatorika besedotvornih obrazil tvorjenk, motiviranih iz pridevnika *vesel*, v SSKJ

Za leksiko slovenskega jezika je značilna bogata morfemska zgradba, ki je posledica oz. rezultat zmožnosti prav (več)stopenjske tvorbe (Voršič, Žele in Ledinek 2024). Na tem mestu se z metodologijo stopenjskega besedotvorja, ki se razume kot jezikoslovni postopek, ki obravnava skupine tvorjenk, razporejene ob netvorjeni besedi, iz katere so te tvorjenke neposredno oz. posredno nastale (Kern 2010, 2017), osredinjam na prikaz obrazilne kombinatorike, ki jo izkazujejo tvorjenke, motivirane iz pridevnika *vesel*. Stopenjsko besedotvorje, kot piše Kern (2017), presega obravnavo binarnega odnosa med motivirajočo in motivirano besedo in tako vključuje več besed, ki so v tvorbenem razmerju. Izhodišča za predstavitev kombinatorike se navezujejo na projekt *Kombinatorika besedotvornih obrazil v slovenščini* (J6-3134) (KOBOS), ki je potekal od leta 2021 do 2025 v sodelovanju Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Inštituta »Jožef Stefan« in Filozofske fakultete Univerze v Mariboru; temeljni cilj projekta je bila celovita analiza kombinatorike priponskih obrazil, kot osnovni vir za analizo pa je služil *Besednodružinski slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek za iztočnice na B* (Stramljič Breznik 2004), tj. specialni enojezični slovar, ki leksiko slovenskega jezika ureja po besednih družinah. Slovar tako nakazuje praktično rabo slovenske besedotvorne teorije, ki jo je mogoče raziskovati z besednodružinskega vidika, prav s to težnjo je omenjeni slovar skladenjskemu besedotvorju dodal še uporabo stopenjskega besedotvorja.

Kot je bilo izpostavljeno, se projekt KOBOS posveča kombinatoriki priponskih obrazil, sama pa v nadaljevanju shemo kombinatorike priponskih besedotvornih obrazil v okviru večstopenjske tvorbe pridevnika *vesel* dopolnjujem s pred- in medponskimi obrazili. Na ta način skušam prikazati celotno sliko značilnosti besedotvornega ustroja sodobnega slovenskega jezika z določitvijo sistemsko predvidljive tvorbe v smislu družljivosti obrazil, to pa na primeru tvorbene produktivnosti izhodiščnega pridevnika *vesel*.

Spočetka je treba pojasniti nekatere pojme, npr. besedotvorni niz in tvorbeni model. Besedotvorni niz se obravnava kot nabor besed z isto besedotvorno podstavo, ki so v medsebojnem tvorbenem razmerju (Kern 2010, 2017). Besedotvorni niz poudarja zmožnost stopenjskega tvorjenja, kar pomeni, da je prva netvorjena beseda podstava druge besede (tj. tvorjenke), druga tvorjena beseda je naprej podstava tretje tvorjenke itn. vse do izkoriščenja tvorbene zmožnosti določenega leksema, tvorbeni model pa je simbolni besednovrstni prikaz tvorjenke, iz katerega se dá razbrati njegova tvorjena morfemska zgradba; s procesnega vidika je besedotvorni model ustaljeni pomensko družljivi morfološki sestav iste besedotvorne podstave, ki omogoča stopenjsko tvorjenje smiselnih tvorjenk, in vsak novi člen z dodanim družljivim morfemom predstavlja novo pomensko osamosvojeno in smiselno tvorjenko, vsak nadaljnji člen je tvorbeno višja beseda iste ali druge besedne vrste (Voršič, Žele in Ledinek 2024: 372). V prikazani shemi je v izhodišču na levi strani netvorjeni pridevnik *vesel*, nato pa po stopnjah sledijo obrazila, izkazana v tvorjenkah besedne družine, barvno označena glede na besedno vrsto (siva = prid.; svetlo siva = sam.; bela = glag.; temno siva = prislov). Predponska obrazila so pomaknjena na levo stran, medponska so v sredini, priponska so pomaknjena na desno stran.

Slika 1: Shema kombinatorike obrazil tvorjenk, motiviranih iz pridevnika *vesel*, v SSKJ

Kot je videti, je na prvi stopnji produktivnih enajst obrazil, od tega dve predponski, osem priponskih in eno medponsko obrazilo, na drugi stopnji tvorjenke producira šestnajst različnih obrazil, največkrat so to predponska obrazila za glagolske tvorjenke. Na tretji stopnji je produktivnih devet obrazil, od tega pet priponskih, štiri predponska. Na četrti stopnji so ob predponi s pomenom nasprotnosti produktivna še tri priponska obrazila. Četrta in peta stopnja se izkazujeta z dvema oz. zgolj enim priponskim obrazilom. Če ponazorimo s konkretnimi primeri, na prvi stopnji je pridevnik *vesel* motivirajoč za dve pridevniški sestavljenki (*ne-vesel*, *pre-vesel*), šest samostalniških izpeljank (*vesel-i*, *vesel-ica*, *vesel-išče*, *vesel-jak*, *vesel-je*, *vesel-ost*), eno glagolsko izpeljanko (*vesel-iti (se)*), eno prislovno izpeljanko (*vesel-o*) in eno medponsko zloženko (*vesel-o-igra*). Iz slednje je sicer v besedni družini *vesel* v SSKJ izpeljana še manjšalnica s pripono *-ica* (*veseloigrica*), v shemi pa je ne izpostavljamo, saj se priponja drugokorenski besedi. Na drugi stopnji prvostopenjska pridevniška sestavljenka *nevesel* motivira prislovno izpeljanko *nevesel-o*, prvostopenjska samostalniška tvorjenka *vesel-ica* motivira drugostopenjsko modifikacijsko izpeljanko s pomenom manjšalnosti *veselič-ka* in pridevniško izpeljanko *veselič-en*. Prvostopenjska tvorjenka *vesel-išče* prav tako motivira tretjestopenjsko pridevniško izpeljanko z obrazilom *-en*, tj. *veselišč-en*. Prvostopenjska samostalniška tvorjenka *veselj* je izhodišče treh tvorjenk na drugi stopnji, in sicer pridevniške izpeljanke *veseljaš-ki*, feminativa *veselj* *in-ja*, glagolske izpeljanke *veseljač-iti*. Večjo mero produktivnosti za nadaljnjo tvorbo izkazuje prvostopenjska glagolska tvorjenka *veseliti (se)*, in sicer zlasti na osnovi dodajanja raznolikih predponskih obrazil – zabeleženih je osem glagolskih sestavljenk: *na-veseliti*, *o-veseliti*, *ob-veseliti*, *po-veseliti*, *raz-veseliti*, *vz-veseliti*, *za-veseliti*, *z-veseliti*. Ob sestavljenkah glagol *veseliti (se)* na drugi stopnji motivira tudi izpeljanko *vesel-eč*. Drugostopenjska pridevniška izpeljanka *veseljaš-ki* na tretji stopnji motivira samostalniško izpeljanko *veseljaš-tvo*. Drugostopenjska glagolska izpeljanka *veseljač-iti* je motivirajoča za štiri glagolske sestavljenke na tretji stopnji tvorbe – *na-veseljačiti*, *po-veseljačiti*, *pre-veseljačiti*, *za-veseljačiti*, ter samostalniško izpeljanko s pomenom dejanja *veseljač-enje*. Drugostopenjske glagolske sestavljenke *o-veseliti*, *raz-veseliti*, *zv-eseliti (se)* so motivirajoče za tretjestopenjsko pridevniško izpeljanko (deležnik) z obrazilom *-en* (*oveselj-en*, *razveselj-en*, *zveselj-en*), *razveseliti* tudi za pridevniško izpeljanko *razveselj-iv*. Glagolska tvorjenka *razveseliti* na naslednji stopnji omogoča tudi glagolsko tvorjenko *razveselj-eva-ti*, ki nato na četrti stopnji omogoča samostalniški izpeljanki *razveseljev-alec*

in *razveseljev-anje* ter pridevniško izpeljanko *razveseljuj-oč*. Na četrti stopnji tvorbe je tudi pridevniška sestavljenka *ne-razveseljiv*, motivirana iz naklonskega pridevnika *razveselj-iv* na tretji stopnji. Na peti stopnji tvorbe je izkazana feminativna modifikacijska izpeljanka *razveseljeval-ka*. Shema kombinatorike na peti in nato šesti stopnji predvideva še sistemsko predvidljivi, sicer neuslovarjeni, izsamostalniški pridevniški izpeljanki s pomenom svojilnosti – na peti stopnji *razveseljevalč-ev*, na šesti *razveseljevalk-in*.

Če izhajamo iz slovarsko zabeleženega gradiva, je mogoče za izhodiščni netvorjeni pridevnik *vesel* zapisati, da omogoča največ petstopenjsko tvorbo, ob čemer je najdaljši priponski niz štiristopenjski, na drugi stopnji pa ima še vmesno sestavljenko s predpono *raz-*. Najdaljši oz. najproduktivnejši besedotvorni niz tvori besedotvorni model Adj,V,V,V,S,S.⁶ Vendar je nadalje povsem predvidljiva tudi še izpeljava svojilnega pridevnika, zato bi smeli zapisati, da je iz pridevnika *vesel* predvidljiva šeststopenjska tvorba, najdaljši priponski niz pa je v tem primeru petstopenjski z vmesno sestavljenko na drugi stopnji. Slednje je nujno izpostaviti, saj prav predpona obrazila, kakor je razvidno tudi iz sheme kombinatorike, omogočajo večjo možnost višjestopenjske tvorbe. Besedotvorni model najproduktivnejšega niza je v tem primeru Adj,V,V,V,S,S,Adj.

Vesel in sinonimi

Čeprav se v prispevku osredotočam na besedotvorno analizo tvorjenk, ki jih motivira pridevnik *vesel*, pa se z njim neposredno ali posredno vendarle povezuje več drugih temeljnih pojmov. Tako so v *Sinonimnem slovarju slovenskega jezika* (2016) zabeleženi sledeči sopomenski izrazi:

1. *ki je v stanju veselja* SINONIMI: prešeren, veder, star. boder, zastar. obradoščen, star. oveseljen, knj.izroč. radosten; 2. *ki je večkrat, navadno v stanju veselja* SINONIMI: veder, ekspr. svetel; 3. *ki izraža, kaže veselje* SINONIMI: veder, star. boder, knj.izroč. jasen, star. oveseljen, knj.izroč. radosten, ekspr. sončen, ekspr. srečen, ekspr. svetel; 4. *ki je poln veselja, prijetnega; ki povzroča veselje, zadovoljstvo* SINONIMI:

⁶ Simbolni prikaz tvorbenega modela sestavljajo simboli za besedne vrste, zaradi boljše mednarodne razpoznavne in primerljivosti so mednarodni: V = verb = glagol, S = substantiv = samostalnik, Ad = adjektiv = pridevnik, Adv = adverb = prislov, P = partikula = členek.

prešeren, srečen, veder, star. boder, knj. izroč. jasen, ekspr. prevesel, knj. izroč. radosten, ekspr. sončen, ekspr. svetel.⁷

Ob koncu me vendarle zanima še, kateri izrazi so povezani s čustvom veselja z vidika psihologije oz. psihoterapije glede na Plutchikovo segmentacijo oz. Plutchikov krog čustev. Plutchik (1988) prepozna osem primarnih čustev, in sicer veselje, sprejemanje, presenečenje, strah, žalost, gnus, pričakovanje, jezo, ki so prikazana v krogu, pri čemer so podobna čustva drugo ob drugem, polarna pa so si nasprotna (Kobal Grum 2021: 57). T. i. krog oz. tudi kolo čustev se pogosto uporablja kot psihoedukativni pripomoček za lažje prepoznavanje in izražanje čustev. Obstaja v več različicah, informativno izpostavljam dve, dostopni na spletu: v prvi (Inštitut Integrum)⁸ se izhodiščni pridevnik *vesel* veže z devetimi pridevniki, vsak od teh pa nadalje še z dvema pridevnikoma: *igriv – vzburjen, predrzen; zadovoljen – svoboden, radosten; zainteresiran – radoveden, vedoželjen; ponosen – uspešen, samozadosten; sprejet – spoštovan, cenen; močen – pogumen, ustvarjalen; miren – ljubeč, hvaležen; zaupljiv – občutljiv, intimen, optimističen – poln upanja, navdihnjen*. Drug primer kolesa čustev (The Junto Institute)⁹ ima v izhodišču samostalnik *veselje*, njegovo semantično polje pa v kolesu čustev zapolnjujejo naslednji izrazi: *očaranost – občudovanje, prevzetost; navdušenost – zmagoslavje, evforija; vzhičenost – zagnanost, vnema; optimističnost – imeti upanje, zagnanost; ponos – uspešnost, sijajnost; navdušenje – vedrost, blaženost; sreča – zabavati se, razveseliti se; zadovoljstvo – potešenost, zadoščenje*. Iz nabora je razvidno, da je besedišče, povezano s čustvom veselja, v slovenščini izrazito raznoliko. Veselje se v okviru Plutchikovega kroga čustev razrašča v široko mrežo pridevniških na eni in samostalniških poimenovanj na drugi strani, mestoma pa se zapolnjuje tudi z glagoli. Vsekakor predstavlja besedišče, ki sodi na semantično polje veselja, obetavno izhodišče za poglobljeno samostojno obravnavo v prihodnosti.

⁷ *Sinonimni slovar slovenskega jezika*, www.fran.si, dostop 20. 9. 2025.

⁸ <https://institut-integrum.com/product/plakati-custva/>, dostop 21. 9. 2025

⁹ <https://www.pei.si/wp-content/uploads/2021/10/Empatija.pdf>, dostop 30. 1. 2026

Zaključek

V prispevku so predstavljene značilnosti strukturiranja besedne družine kot leksemske združbe s skupnim korenem *vesel*, to pa na gradivu iz Pleteršnikovega *Slovensko-nemškega slovarja* (1894/1895) in *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Tako gradivo enega kot drugega slovarja prikaže tvorbeno vitalno kontinuiteto, ki omogoča razvejani, obsežno skoraj povsem enaki, strukturno pa vendarle nekoliko raznoliki besedni družini pridevnika *vesel*. Jezik se spreminja in z njim se najintenzivneje spreminjajo besede, njihova raba, besedotvorne značilnosti. A tvorbena moč slovenskega jezika ostaja in omogoča razmahnjeno višjestopenjsko tvorbo pridevnika *vesel* kot pridevnika, ki ustvarja poimenovanje temeljnega pozitivnega čustva – *veselja*. Čustvo tako ne razkriva le notranjega sveta posameznika, temveč tudi bogastvo jezikovnega sistema, v katerem se čustveni svet artikulira, kar slovenščino potrjuje kot izrazno živ in imeniten jezik.

Literatura

Paul EKMAN, 1970: Universal facial expressions of emotions. *California Mental Health Research Digest* 8/4, 151–158.

Metka FURLAN, 2024: Dve veliki dediščini Maksa Pleteršnika: *Slovensko-nemški slovar* in rokopisna zbirka zemljepisnih imen. *Pleteršnikova dediščina: ob stoletnici smrti Maksa Pleteršnika*. (Zora, 154). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. 12–29.

Marie-Hélène GROSBAS, Paddy D. ROSS in Pascal BELIN, 2018: Categorical emotion recognition from voice improves during childhood and adolescence. *Scientific Reports* 8/1, 1–11.

Franc JAKOPIN, 1994: PLETERŠNIK, Maks. *Enciklopedija Slovenije* 8. Ljubljana: Mladinska knjiga. 413.

Boris KERN, 2010: Stopenjsko besedotvorje. *Slavistična revija* 58/3, 335–48.

Boris KERN, 2017: *Stopenjsko besedotvorje: na primeru glagolov čutnega zaznavanja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Darja KOBAL GRUM, 2021: *Vem, hočem, čutim: kognitivno-motivacijski vidiki čustev*. (Razprave FF). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Alenka KOMPARE, Mihaela STRAŽIŠAR, Tomaž VEC, Irena DOGŠA, Norbert JAUŠOVEC, Janina CURK, 2005: *Psihologija: spoznanja in dileme*. Ljubljana: DZS.

Asja Nina KOVAČEV, 2004: *Značilnosti in funkcije emocij ter njihov vpliv na socialno dinamiko*. Ljubljana: Visoka šola za zdravstvo.

George LAKOFF, Mark JOHNSON, 1980: *Metaphors We Live By*. Chicago, London: University of Chicago Press.

Andreja LEGAN RAVNIKAR, 2008–2009: Besedotvorna podoba slovenske knjižne leksike 16. stoletja s poudarkom na pridevniških tvorjenkah. *Slavistična revija* 56/4, 57/1, 69–91.

Zoran MILIVOJEVIĆ, 2018: *Emocije: razumevanje čustev v psihoterapiji*. Novi Sad: Psihopolis institut.

Davor PISKAČ in Manca MARINČIČ, 2024: *Čustveno življenje metafor: biblioterapevtska perspektiva*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Maks PLETERŠNIK, *Slovensko-nemški slovar 1894–1895*. Elektronsko izdajo iz leta 2006 uredile Metka Furlan, Helena Dobrovoljc in Helena Jazbec. Ljubljana 2006: Založba ZRC.

Helena SMRTNIK VITULIČ, 2004: *Čustva in razvoj čustev*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Helena SMRTNIK VITULIČ, 2009: *Spoznavanje otrok v razredu*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Jerica SNOJ, Martin AHLIN, Branka LAZAR, Zvonka PRAZNIK, 2016: *Sinonimni slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC.

Marko SNOJ, 2015: *Slovenski etimološki slovar* [Elektronski vir]. 3., e-izd. El. knjiga. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2004a: *Besednodružinski slovar slovenskega jezika. Poskusni zvezek za iztočnice na B*. (Zora, Priročniki; 1). Maribor: Slavistično društvo.

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2004b: Struktura besednodružinskega slovarja slovenskega jezika za črko B. *Jezikoslovni zapiski*, 10/1, 71–90.

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2010: *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom*. (Zora, 71). Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2024: O nekaterih značilnostih feminativov v *Pleteršnikovem slovarju*. *Pleteršnikova dediščina: ob stoletnici smrti Maksa Pleteršnika*. (Zora, 154). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. 214–225.

Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.

Mitja TROJAR, 2024: Jezikoslovna terminologija v *Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju*. *Pleteršnikova dediščina: ob stoletnici smrti Maksa Pleteršnika*. (Zora, 154). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. 58–67.

Ines VORŠIČ, Andreja ŽELE in Nina LEDINEK, 2024: Od skladenjskega do stopenjskega besedotvorja pri prikazu tvorbenih zmožnosti izbranih glagolov in prislovov. *Slavistična revija* 72/4, 369–388.

Ada VIDOVIČ MUHA, 2011: *Slovensko skladenjsko besedotvorje*. 2. razširjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Andreja ŽELE, 2024: Slovar kot obnovljivi vir: uporabne nerabljene »Pleteršnikove« glagolske tvorjenke. *Pleteršnikova dediščina: ob stoletnici smrti Maksa Pleteršnika*. (Zora, 154). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. 199–213.

THE LEXICAL REPRESENTATION OF HAPPINESS (JOY) IN THE SLOVENE LANGUAGE (BASED ON MATERIAL FROM PLETERŠNIK'S DICTIONARY AND THE SSKJ)

Summary

Emotions are a complex psychophysiological phenomenon that permeates and shapes the everyday life of every individual. They influence cognitive functioning, motivation, and behaviour (Smrtnik Vitulić 2009), while the ability to recognize and understand both, one's own emotions and those of others, is crucial for establishing and regulating social relationships (Grosbras et al. 2018), as emotional expressions, together with behaviour motivated by emotions, facilitate the recognition and perception of an individual's inner experience and thus enable others to respond appropriately.

Emotions, understood as a set of diverse processes and states that express a person's evaluative relationship to both the environment and the self, also allow for different levels of analysis. Consequently, emotions are studied across various scientific disciplines, which seek answers to questions such as how many emotions there are, how we recognize and respond to them, how we regulate and express them, and how we name them appropriately. Precisely because of this heterogeneity, defining emotions is complex, and several classifications of primary (and secondary) emotions have been proposed. One of the most frequently cited is the classification proposed by P. Ekman (1970), who identified six basic emotions that are universal across humans and recognizable in different societies and cultures: happiness, sadness, fear, anger, surprise, and disgust.

This article focuses on happiness (with the meaning of joyfulness)—an intense and pleasant emotion that arises when we achieve or experience something that is dear and important to us. Happiness is reflected in smiling and liveliness and, in this way, positively influences bonding and interpersonal relationships with other people. Since language is also an important factor in connecting people, this article examines how the emotion of joy is reflected in the Slovene language, particularly at the lexical level. It presents a diverse range of (dictionary-based) vocabulary related to the emotion of joy, with primary focus on the level of word-formation. Special attention is placed on word-formational morphemes and the gradation of

derivations motivated by the base non-derived adjective *vesel* (e.g., *vesel* → *veseliti* (*se*) → *razveseliti* (*se*) → *razveseljevati* → *razveseljevalec* → *razveseljevalka*). The lexical analysis confirms that language reveals a rich world of emotions, while emotions, in turn, reveal an exceptionally rich world of language (in this case Slovene). Through the analysis of *happiness* (*joy*), the paper highlights the vitality, beauty, and magnificence of Slovene.